

23. Sahabe İlme Düşkünüğü ve Hadis

Sahabe, Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlamak, kendilerini cahiliye bataklığından kurtaran İslam'ı öğrenmek için bütün güçleriyle çalışıyorlardı. Bunun için de her türlü fedakârlığı yapmaktan çekinmiyorlardı.

Öyle ki sahabe, Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'den on ayet öğrendikleri zaman, bunları iyice belleyip kendilerinde tatbik edinceye kadar diğerlerine geçmezlerdi. Onlar Kur'an-ı Kerim'i hem ilim olarak öğrenmiş hem de hayatlarında uygulamışlardı. Sahabenin hadisi öğrenme ve başkalarına yayma hususundaki bu azim ve çabası, hadislerin topluma intikalinde çok büyük rol oynamıştır.

Güzel dinimizin iki temel kaynağı vardır. Bunlar; yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim ve Peygamber Efendimiz'in sünnetidir.

Ashâb-ı kirâm, İslâm dinini, Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in şahsı ve onun sözlü veya fiili tebliğ ve talimatı demek olan sünnetten meydana gelen bir bütün olarak tanıdı.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslâm dini, Kitap ve Sünnetin ortaya koyduğu esaslar çerçevesinde anlaşıldı ve yaşanmaya çalışıldı.

Daha ilk halife Hz. Ebû Bekir zamanında Kur'an ayetleri bir araya toplandı.

Bizzat Hz. Peygamber'in izniyle, kendi devrinde başlayan sünneti ezberleme ve yazarak derleme çalışmaları zaman içinde giderek hız ve yaygınlık kazandı.

İlk bir buçuk asırda tamamen yazılı hâle getirilen sünnet bilgi ve belgeleri, ikinci ve özellikle üçüncü hicri yüzyılda büyük hadis kitaplarında toplandı.

Bugün bizim hadis kitaplarında gördüğümüz bu yazılı metinler, birer sünnet belgesi olarak hadis adıyla anılagelmıştır.

Hadis, Hz. Peygamber'in sözü, fiili, ashabının yaptığını görüp de reddetmediği davranışlar (*takrir*) ve onun yaratılışı veya huyu ile ilgili her türlü bilgi demektir.

Hadis, Hz. Peygamber'i dinleyen sahabeden

başlayarak onu rivayet edenlerin adlarının yazılı olduğu sened ile Hz. Peygamber'in söz, fiil veya takririnin yazıldığı metinden meydana gelir. Yani "hadis" deyince, sened ve metinden oluşan yazılı bir yapı anlaşılır.

Hazreti Peygamber devrinde hadis öğrenme yolları

a. Müzakere:

Sahabenin birçoğu çeşitli işlerinden dolayı her zaman Hz. Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve sellem) yanında bulunamıyorlardı. Dolayısıyla O'nun söylediklerini ve yaptıklarını her zaman duyma veya görme imkânına da sahip değillerdi.

Hadisi bizzat Hz. Peygamber'den duyan sahabelerle müzakere ederek öğrenirlerdi. Enes b. Mâlik'in şu sözü bu hususa işaret etmektedir:

"Bizler Hz. Peygamber'in yanında olduğumuz zaman, işittiklerimizi kendi aramızda iyice belleyinceye kadar müzakere ederdik."

Bu müzakereler, daha çok Hz. Peygamber'in mescidinde ve Suffe denilen, fakir ve kimsesiz sahabelerin barındığı kısımda yapılırdı.

b. Ezberleme:

Peygamber devrinde hadisleri öğrenme ve nakletme yollarının en önemlilerinden biri ezberleme idi.

Bu ezberleme faaliyetinde, Hz. Peygamber'in şu hadisi etkili olmuştur:

"Bizden bir hadis işitip de onu ezberleyen ve sonra da başkasına tebliğ eden kimsenin Allah yüzünü ağartsın."

c. Yazma:

Daha önce de belirtildiği gibi, Hz. Peygamber'in hadis yazımına müsaade etmesinden sonra birçok sahabe ezberledikleri hadisleri yazıya tespit etmiş, hafızasına güvenemeyen bazıları ise yazmaya daha çok önem vermiştir.

d. İlim Meclisleri:

Sahabe zaman zaman Hz. Peygamber'in çevresine oturur, O'nu dinler, söylediklerini öğrenirdi.

Genellikle namazlardan sonra yapılan bu toplanılarda sahabeler O'nun emirlerini, tavsiyelerini, nasihatlerini dinler; böylece hadisleri öğrenmiş olurlardı.

e. Soru Sorma:

Soru sorma yöntemi, sahabelerin hadis öğrenmelerinde etkili bir yol olmuştur.

Hiz. Peygamber kendisine sorulan sorulara cevap verirken, soran kişinin bilgi ve anlayış seviyesini dikkate alırdı.

Tekrar tekrar soru sorulmasını önlemek için, sorulara etraflıca cevap verirdi.

Örneğin herhangi bir yabancı hayvanın etinin yenilip yenilemeyeceğini soran bir kimseye, sadece o hayvanın değil, tüm yabancı hayvanların etinin hükmünü açıklarlardı.

f. Takip:

Sahabeden bazıları, Hiz. Peygamber'in devamlı yanında bulunur ve O'ndan hadis öğrenirdi.

Bunların en meşhuru Ebû Hureyre (r.a.)'dır. O şöyle diyor:

"Muhacir kardeşlerimiz çarşıda, ticaretle; Ensar kardeşlerimiz bağ, bahçe gibi malları başında çalışmakla meşgul oluyorlardı.

Ebû Hureyre ise karın tokluğuna Hiz. Peygamber'e hizmet ediyor, onların görmediklerini görüp, bilmediklerine şahit oluyordu."

Abdullah bin Mesud

İlk Müslümanlardan, muhaddis, fakih, âlim ve müfessir sahabedir. Gençliğinde Ukbe b. Ebi Muayt'ın koyunlarını güderek çobanlık yapmıştır. Abdullah b. Mes'ud, Hiz. Peygamber ile ilk tanışmasını şöyle anlatır:

"Ben Ukbe b. Ebi Muayt'ın koyunlarını güdüyordum. Bir gün Resûlullah (s.a.v.) ve Hiz. Ebû Bekir (r.a.) yanımdan geçiyorlardı. Resûlullah bana sütümün olup olmadığını sordu. Ben de ona çoban olduğumu ve bu koyunların emanet olduklarını söyledim. Bunun üzerine Resûlullah: 'Yavrulamamış ve süt vermeyen bir koyunun var mı? Bana gösterir misin?' dedi. Ben de koç yüzü görmemiş bir koyun yanaştırdım. Resûlullah koyunun memesini tutup sağmaya başladı.

Gerçekten yavrulamamış ve sütü olmayan bu koyundan süt sağıp Ebû Bekir'e verdi. Hiz. Ebû Bekir içti; sonra kabı Resûlullah alıp o da içtikten sonra koyunu saldı."

İbn Mes'ud, o günden sonra Hiz. Peygamber'in yanından ayrılmadı. İslam'ı kabul edenlerin altıncısıdır. Müslüman olduğu zaman Peygamberimiz (s.a.v.) henüz Erkam'ın evine taşınmamıştı. İslam'ı kabul ettikten sonra hep Kur'an-ı Kerim ezberlemiştir. Kendi ifadesiyle hıfzettiği yetmiş sûreyi Hiz. Peygamber'in huzurunda okumuştur. Sahabeler arasında hiç kimse bu konuda kendisiyle rekabete girişmemiş, daha sonra Abdullah Kur'an'ın tamamını ezberlemiştir.

İbn Mes'ud, Kur'an-ı Kerim'i bizzat Resûlullah'tan öğrenenlerdendi. Onun için kıraatinde başka bir mükemmellik vardı. Resûlullah onun kıraatinden bahseder ve onu överdi. Bir gün mescitte İbn Mes'ud, güzel sesle Nisâ sûresini okuyordu. Resûlullah (s.a.v.), Hiz. Ebû Bekir ve Ömer ile birlikte mescide gelmiş ve onu zevkle dinledikten sonra şöyle demişlerdi:

"İbn Mes'ud! Ne dilersen dile, nail olursun!"

Resûlullah, Kur'an'ı ona talim ettikten sonra, sesinden dinlemek isterdi. İbn Mes'ud bir gün Resûlullah'a:

"Biz Kur'an'ı sizden okuduk, sizden öğrenmedik mi?" demiş;

Resûlullah da şöyle buyurmuştur:

"Evet, ama ben Kur'an'ı başkalarından dinlemek isterim."

Kureys'in bu tutumu karşısında İbn Mes'ud (r.a.) Mekke'yi terk etmeye ve hicrete mecbur kaldı ve Habeşistan'a gitmek üzere çöllere düştü. Daha sonra Habeşistan'dan Medine'ye hicret ederek Muaz b. Cebel'e misafir oldu. Resûlullah Medine'ye gelince, ona bir yer göstererek Medine'de yerleşmesini sağlamıştı. Bütün büyük savaşlara katılmış ve hepsinde de önemli fedakârlıklar göstermiştir. Uhud, Hendek, Hudeybiye, Hayber gazveleriyle Mekke'nin fethinde Resûlullah ile bulundu. Huneyn Gazvesi'ndeki bozgun esnasında Resûlullah'ın yanından hiç ayrılmadı.

İbn Mes'ud, İslam'a girdiği günlerden beri ilimle

uğraşmakla kendini göstermişti. Resûlullah on-
daki bu ilgi ve şevki sezerek:

*“Sen, muallim olacak bir gençsin.” buyur-
muşlardı.*

*Gerçekten İbn Mes’ud her ânını ilim tabsili ile
geçirmiş, Hz. Peygamber’in deniz gibi ilmin-
den yararlanmak için fırsatı ganimet bilmıştır.
Resûlullah’ın en özel, en mahrem dostlarından
ve hizmetçilerindendi. Bazen Resûlullah’ın
misvakını taşır, takdim ederdi. Bazen asasını
getirirdi. Ayrıca o, Resûlullah’ın sırdaşların-
dandı. Meclisine izinsiz girer, onunla konuşur,
emirlerini dinler ve arzularını yerine getirirdi.*

İbn Mes’ud, ilâhî vahyi, bizzat onu alan ve te-
laffuz eden Hz. Peygamber’den öğrenmiştir.
Bu yüzden Kur’an’ı en iyi bilen, en mükemmel
ezberleyen zatlardandı. Ashabın hepsi, onun
Kur’an’a olan vukufiyetini ve bundaki üstün-
lüğü kabul ederdi.

İbn Mes’ud, fıkıh ilminin kurucularından olan
fakih sahabelerdendir. Özellikle Hanefî fikhının
temel taşıdır. Bütün Kûfe eyaletinin kadısı ola-
rak görev yapmıştır. Halka fıkıh meselelerini ve
icthatlarını öğretmiş, tüm müracaatlara cevap
vermiştir. Sünnet-i seniyye’ye uygun bir ahlâk
sahibiydi. Ahlâk ve yaşayışını bizzat Resûlul-
lah’tan öğrenmiştir.

Hz. Peygamber’in vefatından sonra kısa bir
müddet inzivaya çekildi. Fakat Hz. Ömer dev-
rinde yeni fetihlere başlandığında cihad için Su-
riye cephesine gitti. Hz. Ömer, hicrî 20. yılda
İbn Mes’ud’u Kûfe kadılığına tayin etti. Aynı
zamanda Beytül-mâl’in muhafazası ve halkın dinî
eğitimiyle de görevlendirdi. Hz. Ömer, Kûfe
halkına gönderdiği mektupta şöyle diyordu:

*“Size Ammâr b. Yâsir’i emir, İbn Mes’ud’u
da öğretici olarak gönderiyorum. Hazineye de
İbn Mes’ud’u tayin ettim. Bunların her ikisi de
Bedir ehlindendir. Onları dinleyin ve onlara
itaat ediniz. İbn Mes’ud’u yanımda alıkoymak
istiyordum ama sizi kendime terciib ettim.”*